

ἐπιτάφιος περιεφέρθη, κατὰ τὸ σύνθημα, βασταζόμενος, ἐκ μὲν τοῦ ἐνὸς μέρους παρὰ τῶν ἐνδοξοτάτων κυρίων Καλλιάρχου καὶ Μάνου, ἐκ δὲ τοῦ ἐτέρου παρὰ τῶν κκ. Κοδικιᾶ καὶ Μεϊτάνη. Ἀφοῦ ἐξήλθομεν εἰς τὸν πρόναον, διὰ νὰ εἴπωμεν οὕτως, οἱ φέροντες εὐλαβῶς τὸν ἐπιτάφιον ἐστάθησαν, καὶ ὁ ἱερεὺς ἐδεήθη ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσήλθομεν.

Κατὰ τὰς ἑνδεκα ὥρας πρωτὶ συνήλθομεν διὰ νὰ συνορτάσωμεν τὴν λαμπροφόρον ἡμέραν, καθ' ἣν παρευρέθη προσκαλεσθεῖς καὶ ὁ τοῦ πρέσβειος τῆς Ῥωσσίας ἱερεὺς, ὀμοῦ μὲ τοὺς ψάλτας του. Ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων, ἦλθον καὶ τινες γυναῖκες καὶ ἄνδρες Παρισιοὶ, πρὸς τοῦτοις καὶ τινες Ἄγγλοι. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἡ χαρὰ, ἡ εὐθυμία καὶ τι ἄλλο, τὸ ὁποῖον δυσκόλως εὕρισκεται εἰς τ' ἄλλα γένη, ἔλαμπον εἰς τὸ πρόσωπον τῶν Ἑλλήνων ἢ πρὸς καιρὸν ἐκκλησία μας ἐφαίνετο γελῶσα μετὰ μεγαλοπρεπειᾶς πανταχοῦ ἄνθη διεσπαρμένα, φωτοχυταί μεγάλοι, ὀσμάι θυμιαμάτων, οἱ κλάδοι τῆς χλοερᾶς δάφνης ἐξέτεινον πανταχοῦ τοὺς κλόνους των, καὶ ἐλυγίζοντο διὰ νὰ πλέξωσι τὸν θριαμβευτικὸν στέφανον εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, καὶ μεταξὺ τούτων ὑψόνετο κυριατιζομένη σημαία λευκοτάτη καὶ διαφανῆς, ἔχουσα εἰς τὸ μέσον ἑτέραν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως.

Κατὰ τὴν μεσημβρίαν σχεδὸν οἱ ἱερεῖς ἐνεδύθησαν μ' ἄμφια πολυτιμώτατα ἀνήψαμεν τὰς λαμπάδας μας καὶ ἐκάμαμεν τὴν Ἀνάστασιν. Ἡ ἀκολουθία ἐψάλλετο, ἐκ μὲν τοῦ ἐνὸς χοροῦ ἑλληνικά, ἐκ δὲ τοῦ ἐτέρου ῥωσικά ὡσαύτως ἀνεγνώσθη καὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν ὁ σεβάσμιος ἱερεὺς μας, ὅστις δὲν παρημέλησε κανὲν ἔθιμον τῆς ἱερᾶς θρησκείας καὶ τοῦ γένους μας, μᾶς ἐπρόσφερε καὶ κόκκινα ὄα.

Ἡ χαρὰ τὴν ὁποῖαν ἕκαστος τῶν Ἑλλήνων ἠσθάνθη κατὰ τὸ βάθος τῆς ψυχῆς του, βλέπων ὁμογενεῖς μακρὰν τῆς φίλης πατρίδος συνηθροισμένους εἰς τόπον ἀγάπης, καὶ προσφέροντας εἰς τὸν πατέρα τῶν φώτων τὰς ὑπὲρ τοῦ γένους εὐχὰς των, μᾶς δίδει χρηστάς ἐλπίδας ὅτι θέλομεν ἀζιωθῆ νὰ φανερωσώμεν εἰς τοὺς λοιποὺς ὁμογενεῖς, ὅτι ἀπεφασίσθη παρὰ τῶν ἐν Παρισίοις Ἑλλήνων νὰ συνέρχονται καὶ νὰ συνορτάζωσι τοῦλάχιστον τὰς κυριωτέρας ἡμέρας. Τὸ τοιοῦτον ἀληθῶς θέλει εἶναι ἀναντίρρητον δεῖγμα τοῦ θείου ζήλου των καὶ τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος, καὶ ἱκανὸν νὰ παραστήσῃ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἄλλων γενῶν ὅτι οἱ Ἕλλη- κρήθη ὅτι οἱ Ἕλληνες συνοξολογοῦσι τὰ πάθη τοῦ Κυρίου, καὶ ὅτι δύνανται, ἐν ἀγαπῶν, ν' ἀνέλθωσι. Αἱ κυρία αὐταὶ ἐξήτησαν ἄδειαν παρὰ τοῦ ἱερέως. Ὁ σεβάσμιος οὗτος τὰς ἀπεκρίθη ὅτι ἡ ζήτησις εἶναι περιττή, ὁ τόπος εἶναι ἱερὸς, καὶ ὅστις ἀγαπᾷ προσέρχεται νὰ προσφέρῃ τὴν εἰς τὸ ὕψιστον ὄν λατρείαν του. Τότε αἱ καλά γυναῖκες κλί- νασαι τὰ γόνατα ἔμπροσθεν τοῦ ἐπιταφίου προσέφερον τὰς παρακλήσεις των συνοδευομένας μὲ καταρρέοντα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς των δάκρυα.

νες, ὅπου καὶ ἂν εὐρεθῶσι, συνέρχονται νὰ συνα- παρτίσωσι σῶμα ὀλόκληρον διὰ τῆς θρησκείας, καὶ νὰ προσφέρωσι τὰς εἰλικρινεῖς των εὐχαριστίας. Τάχα τίς ἐξ ἡμῶν ἀμφιβάλλει ὅτι, ἐν ᾧ εἵμεθα νεκροὶ πολιτικῶς, ζῶμεν θρησκευτικῶς; Τίς δὲν ὁμολογεῖ μὲ χαρὰν τῆς ψυχῆς του τὰ καλὰ, τὰ ὁποῖα μᾶς διεφύλαξε καὶ μᾶς διαφυλάττει ἡ θρησκεία; Αὕτη διασώζει τὸ γένος μας ἀμόλυτον ἀπὸ τοῦ λοιμοῦ τῆς βαρβαρότητος, προβάλλει τὴν ἱεράν πανοπλίαν της κατὰ τοῦ βδελύγματος τῆς ἐρημώσεως, μᾶς περιτειχίζει μὲ τὰ ὑψηλὰ καὶ ἀκαταμάχητα ὀχυρώματά της, καὶ διαφυλάττει ἀνόθευτον τὸν προγονικὸν χαρακτήρα μας εἰς αὐτὴν ἐνεπιστεύθημεν, ὡς εἰς παρακαταθήκην ἀπαραβίαστον, τὴν γλώσσαν καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ γένους μας. Ἀληθῶς ἐὰν τὸ καταχθόνιον θηρίον ὑπερπέδη τὸν ἱερόν της φραγμὸν, ποῦ πλέον φιλιτάτη Ἑλλάς! Ποῦ θεία γλώσσα Ἑλληνική! Ποῦ φιλιτάτον ὄνομα γένους Ἑλληνικοῦ! Δὲν εἶναι μόνον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ὅσα λόγου ἄξια γίνονται τὴν σήμερον ὑπὲρ τῆς φίλης πατρίδος, τὰ πάντα χρεωσούνται εἰς τὴν ἱεράν μας θρησκείαν, ἥτις μᾶς συνδέει μὲ τοὺς ἱερούς της θεσμοὺς, καὶ μᾶς ἀναγκάζει νὰ ἔχωμεν πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν, ἀγάπην εἰλικρινῆ καὶ σπλάγγνος πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ πατριώτας μας. Διὰ τοῦτο καὶ ὅσα ἀποικίαι τῶν Ἑλλήνων συνέλαβον τὸν θεῖον σκοπὸν καὶ ὕψωσαν παρὸς εἰς τὴν ἀληθῆ ἀγάπην, ἐκεῖναι εἶναι καὶ νῦν τὰ καλὰ γονιμώτερα. Τὰ ἔργα τῶν ἐν Λιθόρνω, Τριεσίῳ, Βιέννῃ, Ὁδησσῷ καὶ Ταγαρνόγ, εἶναι μάρτυρες τῶν λεγομένων μας.

Ἐλπίζομεν ὅτι καὶ οἱ ἐν Μασσαλίᾳ Ἕλληνες δὲν θέλουσι μένει ἐπὶ πολὺ δεύτεροι τούτων. Ὁ ἀριθμὸς των ἠξήθη κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους, ἐμπορικαὶ οἰκίαι συνεστήθησαν ἀρκεταί, καὶ ἡ φιλογενεῖα των εἶναι γνωστὴ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας δὲν μένει λοιπὸν ἄλλο παρὰ νὰ τὴν στεφανώσωσι μὲ ἀμάραντον στέφανον, ἀνεγείροντες ναὸν καὶ γινόμενοι περικοπῶν καλῶν αἵτιοι εἰς τὸ γένος καὶ εἰς τὴν πατρίδα διὰ τῆς θρησκείας. Ὡ ἱερά θρησκεία! διὰ σοῦ ὑπάρχει ἡ πατρίς, καὶ οἱ Ἕλληνες ζῶσι διὰ τὴν φιλιτάτην πατρίδα των.

Ἡ ἑβραϊκὴ λέξις Ἀμὴν παράγεται ἐκ τοῦ ῥήματος ἀμάρ, ὑπερ σημαίνει τὸ βέβαιον, ἀληθές, πιστεως ἄξιον. Ἡ λέξις αὕτη ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἶνε εὐχρηστος ὡς μόριον, ὑπερ ἐν ἀρχῇ μὲν τοῦ λόγου τιθέμενον, βεβαίωσιν δηλοῖ καὶ πίστωσιν, ἐν τέλει δὲ, ἀντὶ ἐπιβεβαιώσεως καὶ ἐπιμαρτυρίας λαμβάνεται καὶ εὐχῆς καὶ διὰ τοῦτο διὰ τοῦ γένου ἐρμηνεύεται. Ἐπεφωνεῖτο δὲ τὸ Ἀμὴν ὑπὸ τοῦ λαοῦ μετὰ τὰς δημοσίαις γινόμενάς εἰς τὸν Θεὸν δοξολογίας καὶ εὐχαριστίας καὶ ἐντεῦθεν ἡ αὐτὴ συνήθεια καὶ ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπεκράτησεν.

Ἡ κατωτέρω περιγραφή ἐλήφθη ἐκ τῶν *Περὶ Ῥωσσίας ἐπιστολῶν* (*Lettres sur la Russie*) τοῦ κ. G. de Molinari, ἀρχισυντάκτου τῆς «Ἐφημερίδος τῶν συζητήσεων.»
Σ. τ. Δ.

Ἡ ΜΕΓΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΣ ΕΝ ΜΟΣΧΑ.

Παρέτεινα τὴν ἐν Μόσχᾳ διαμονήν μου, ἵνα παραστῶ εἰς τὰς κατὰ τὴν μεγάλην ἐβδομάδα συνειθιζόμενας τελετάς. Οὐδὲ μετενόησα διὰ τὴν ἀπόφασίν μου ταύτην, καίτοι ὑπό τινας ἐπόψεις, ἰδίως ὑπὸ τὴν γαστρονομικὴν, ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶναι ἥκιστα εὐάρεστος. Κατὰ τὴν μεγάλην ἐβδομάδα οὐ μόνον δὲν παρέχεται εἰς τὸν στόμαχον περιποιήσις ἀναξία τῆς σπουδαιότητος τῶν λειτουργιῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς βασάνους ποικίλας ὑποβάλλεται, ἐν οἷς πρώτην κατέχει θέσιν ἡ τῆς πείνης βάσανος. Ὑπάρχουσιν εὐλαβεῖς ἀδυσώπητοι, τρεφόμενοι κατὰ τὰς τελευταίας τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέρας διὰ τεμαχίου μόνον μέλανος ἄρτου, βεβρεγμένου ἐν ὀλίγῳ ὕδατι, οἵτινες μάλιστα καὶ οὐδὲ κἂν ἄπτονται τροφῆς κατὰ τὴν μεγάλην παρασκευήν. Καὶ ἐτι χεῖρον δέ. Οἱ ἄκρον φανατικοὶ, ὡς εἰ ἤθελον νὰ καταστήσωσι τὸν στόμαχον ὑπεύθυνον ἐπὶ ταῖς παρεκτροπαῖς τῶν ἄλλων μελῶν, κατέγιναν μετὰ σατανικοῦ πνεύματος πρὸς πολλαπλασιασμὸν τῶν βασάνων τοῦ φοβεροῦ ἐγκληματίου. Ἐξορίσαντες πρῶτον ἀπηνῶς τῶν μαγειρείων τὸ βούτυρον, τὰ ὡὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἡλίους, ἐπενόησαν οὗτος μὲν τὸ ἔλαιον τοῦ σιναπέως, ἐκεῖνος δὲ τὸ ἔλαιον τοῦ ἡλιοτροπίου, καὶ ἕτερος τὸ τοῦ καννάβεως καὶ συνδυάσαντες ταῦτα μετ' οὐκ οἶδα τίνων ἄρτυμάτων, παρεσκέασαν ἐδέσματα, ἅτινα μάλιστα συνιστῶσιν ἀνά τρώγῃσι ψυχρά! Ἴδου κατάλογος τῶν φαγητῶν νησιτισμοῦ γεύματος: Ῥόφημα σικάλεως καὶ σικύων (ἀγγουρίων) ἐμβεδαπτισμένων ἐν κῶας,¹ τουρσί, χόνδρος (μελουροῦρι) με ἔλαιον καννάβεως καὶ γεώμηλα θραστά. Πάντων τούτων τῶν φαγητῶν, τὸ χεῖρον ἀναμφισβητήτως εἶναι ὁ διὰ κανναβίνου ἐλαίου ἀρτυόμενος χόνδρος, οὐδὲ δύναμαι ἄνευ φρίκης καὶ νῦν ἐτι νὰ ἀναμνησθῶ αὐτοῦ, καίτοι μηδέποτε φαγῶν ἀλλ' ἀπλῶς ἰδὼν καὶ ὀσφρανθεὶς, χάρις εἰς τὴν ἀβρόφρονα ἀνεξιθρησκείαν τῶν φιλοξενούντων με. Εὐτυχῶς ἡ στιγμή τῆς ἀπελευθερώσεως ἐγγίχει καὶ ταχέως θὰ λυτρωθῶμεν τοῦ γαστρονομικοῦ τούτου καθαρτηρίου. Ἐφθασε τὸ μέγα σάββατον κατὰ τὴν ἑνδεκάτην τῆς νυκτὸς ὥραν μετὰβαίνομεν εἰς Κρεμλίνον, καὶ φθάνομεν, διερχόμενοι διὰ λαθυρίνου κακῶς φωτιζομένων καὶ χεῖρον ἐστρωμένων ὁδῶν, εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ παλαιοῦ φρουρίου. Ἀριστερόθεν ἡμῶν ἐγείρεται ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀναλήψεως καὶ οἱ δύο ταύτης δορυφόροι, ἡ ἐκκλησία τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ καὶ ἡ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ² δεξιόθεν ἡ Μόσκοβα, ἡς πέραν ἐκτείνεται τὸ ἀπέραντον προάστειον

τοῦ Σαμοσκοβάριτς, ὅπερ διὰ τὴν Μόσχαν εἶναι ὅτι ἡ ἀριστερὰ τοῦ Σηκουάνα ὄχθη διὰ τοὺς Παρισίους.

Ἡ ἀκολουθία ἤρχισεν ἤδη ἐν τῇ μητροπόλει, ἥτις βρίθει εὐσεβῶν καὶ ἀπαστράπτει ἐκ τοῦ φωτὸς χιλιάδος κηρίων, ὧν αἱ ἀκτῖνες ἀντανάκλωνται ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῶν εἰκόπων καὶ τῶν λειψανοθηκῶν. Τὸ πλῆθος, —εὐαριθμότερον ἀφ' ὅσον προσεδόκων, —ἵσταται ἐπὶ τῆς πρὸ τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν πλατείας. Μεσονύκτιον σημαίνει, καὶ λιτανεῖα ἥς ἡγεῖται ὁ μητροπολίτης ἐξέρχεται τῆς μητροπόλεως ὅπως περιέλθῃ κύκλῳ αὐτῆς. Ταῦτοχρόνως δωδεκάς κωδωνοκρουσῶν προσδένεται εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ κολοσσαίου κώδωνος τοῦ κωδωνοστασίου τοῦ Ἰβάν Βελίκι, καὶ τεράστιοι ἤχων κυματισμοὶ πλήττουσι τὰ ἡμέτερα ὠτα. Πρὶν δ' ἢ παρέλθωσιν τινὰ δευτερόλεπτα πανταχόθεν ἐκρήγνυνται κωδωνοκρουσίαι. Ἀρχίζει δηλαδὴ ἡ μεγάλη τῶν κωδῶνων συναυλία. Ἀπαντες οἱ κώδωνες καὶ οἱ κωδωνίσκοι τῆς Μόσχας τίθενται εἰς κίνησιν, καὶ σημειωτέον ὅτι ἐκάστη ἐκκλησία ἔχει τοῦλάχιστον πέντε ἢ ἕξ τοιοῦτους! Τὴν συμφωνίαν τῶν κωδῶνων παρακολουθεῖ φωτοχυσία, καὶ ἑκατοντάδες πυρίνων βελῶν καὶ στεφάνων σκιαγραφοῦνται εἰς τὸν ζοφερόν ὀρίζοντα τῆς συνοικίας τοῦ Σαμοσκοβάριτς, ἥτις ἐκτείνεται πρὸ τῶν ποδῶν ἡμῶν. Οἱ κώδωνες καὶ οἱ κωδωνίσκοι ἐξακολουθοῦσι κρουόμενοι, ἀλλ' ἐν τῇ γενικῇ ἀντηχήσει ὀξέων καὶ θαρέων τόνων διακρίνεται πάντων ἐπικρατοῦσα ἡ φωνὴ τοῦ ὀγκώδους Κολοκὸλ τοῦ κωδωνοστασίου Ἰβάν Βελίκι, ὡς ὁ τοῦ τηλεβόλου κρότος διακρίνεται ἐν μέσῳ τοῦ πυροβολισμοῦ τῶν λεπτῶν πυροβόλων. Ταῦτα διακροῦσιν ἡμίσειαν ὥραν, εἶτα δὲ οἱ κώδωνες σιγῶσι καὶ σθέννυται ἡ φωτοχυσία, σιγῇ δὲ καὶ σκότος διαδέχονται τοὺς πρότερον κρότους καὶ τὸ φῶς. Μόνον ἐντὸς τῶν ἐκκλησιῶν δὲν παύουσι τὸ ἄπλετον τῶν λαμπάδων φῶς καὶ ὁ ἤχος τῶν ψαλμοψιδῶν. Πορεύομαι εἰς τὸ κομψὸν παρεκκλήσιον τοῦ Πανεπιστημίου, εἰς ὃ συχναίει ἡ ἀριστοκρατία τῆς Μόσχας. Οἱ ἄνδρες φέρουσι μέλανα ἐνδύματα, οἱ θεράποντες στολὰς, αἱ δὲ κυραὶ λευκάς ἐσθῆτας. Ἐκείθεν πέρχομαι εἰς τὴν μητρόπολιν τοῦ ἁγίου Βασίλειου, Βασίλη Βλαγκενδῶν, ἥς τὸ ἐσωτερικὸν προσομοιάζει κολοσσαίᾳ λειψανοθήκῃ. Γέροντες λευκογένειοι ἔμποροι, μακροὺς φέροντες ἐπενδύτας ἐκ κυανοῦ ἐριούχου, ἀσπάζονται εὐλαβῶς τὰς εἰκόνας ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας, ἀφ' οὗ προηγουμένως σταυροκοπηθῶσιν ἐπὶ μακρὸν πρὸ ἐκάστης αὐτῶν καὶ ποιήσωσιν ἀρκετάς γονυκλισίας. Ἐν τῷ νάρθηκι τῆς ἐκκλησίας τὸ πλῆθος συνωθεῖται, ὅπως ἀσπασθῆ ἅγια λειψανῶν. Λαμπάδες παντοῖου μεγέθους καίουσι καθ' ἑκατοντάδας ἅπαντες οἱ πιστοὶ ἔχουσιν ἀνά μίαν. Κατὰ διαλείμματα

1. Οἰνοπνευματώδες ποτὸν, συνηθέστατον ἐν Ῥωσίᾳ.